ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ της 23ης Ιανουαρίου 1997 *

I — Εισαγωγή

1. Στην παρούσα υπόθεση, η Pretura circondariale di Venezia απευθύνει τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο σχετικά με την ερμηνεία των άρθρων 2, 3, παράγραφος 2, 4, παράγραφοι 2 και 3, και 10 της οδηγίας 80/987 του Συμβουλίου [1] (στο εξής: οδηγία).

2. Με το αντικείμενο αυτό, η παρούσα υπόθεση συνδέεται προς τις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-94/95 και C-95/95, Danila Bonifaci κ.λπ. και Wanda Berto κ.λπ., επί των οποίων παρουσιάζω τις προτάσεις μου σήμερα (Συλλογή 1997, σ. I-3969).

3. Εξ άλλου το νομικό πλαίσιο και στις δύο υποθέσεις είναι κοινό. Πρόκειται, αφενός μεν, για την οδηγία 80/987 και, αφετέρου, για το decreto legislativo 80/1992, με το οποίο μεταφέρθηκε η οδηγία στο ιταλικό δίκαιο, μετά τη λήξη της σχετικής προθεσμίας (23 Οκτωβρίου 1983). Οι κρίσιμες διατάξεις των κειμένων αυτών παρατίθενται στο κείμενο των προτάσεών μου επί των υποθέσεων Bonifaci κ.λπ. [2], στο οποίο και παραπέμπω προς αποφυγήν επαναλήψεων. Για τον ίδιο λόγο παραπέμπω στην εκεί αναπτυσσόμενη προβληματική επί των προϋποθέσεων της ορθής μεταφοράς οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, όταν αυτή λαμβάνει χώρα εκπροθέσμως [3], καθώς και για την αντιμετώπιση των ζητημάτων που είναι κοινά στις δύο υποθέσεις.

II — Πραγματικά περιστατικά

4. Η απόφαση περί παραπομπής είναι φειδωλή ως προς την έκθεση των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως στην κύρια δίκη. Όπως προκύπτει από τη σχετική δικογραφία, και επισημαίνει η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις της προς το Δικαστήριο [4], η Federica Maso και άλλοι 11 μισθωτοί, αφενός, και ο Graziano Gazzetta και άλλοι 17 μισθωτοί, αφετέρου, προσέφεραν εργασία σε εργοδότες, οι οποίοι κηρύχθηκαν σε πτώχευση, αντιστοίχως, στις 23 Σεπτεμβρίου 1990 και στις 20 Φεβρουαρίου 1992. Από την εργασία δε αυτή προκύπτουν ανεξόφλητες απαιτήσεις σε βάρος των εργοδοτών τους.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ελληνική.

1 — Οδηγία 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/004, σ. 35).

2 — Βλ. τις διατάξεις της οδηγίας στα σημεία 5 και επ. του κειμένου των ενλόγω προτάσεων. Οι διατάξεις του decreto legislativo παρατίθενται στα σημεία 15 και επ.

3 — Βλ. αυτόθι, σημείο 38 και επ.

4 — Βλ. σελίδα 4 των παρατηρήσεων της Επιτροπής.

5. Με το decreto legislativo 80/27.01.1992, με το οποίο η οδηγία μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη, ο Ιταλός νομοθέτης, αφενός μεν καθόρισε την εγγύηση που καταβάλλεται εφεξής στους εργαζομένους λόγω αφερεγγυότητας του εργοδότη (παράγραφοι 1 έως 6 του άρθρου 2) αφετέρου δε, όρισε ότι η εγγύηση αυτή αποτελεί τη βάση υπολογισμού της αποζημιώσεως που οφείλεται στους ζημιωθέντες λόγω μη εμπρόθεσμης μεταφοράς της οδηγίας και ότι η σχετική αγωγή αποζημιώσεως πρέπει να ασκηθεί μέσα σε ένα έτος από την έναρξη ισχύος του decreto legislativo (παράγραφος 7 του άρθρου 2).

6. Βάσει της τελευταίας διατάξεως [5], η F. Maso κ.λπ. και ο G. Gazzetta κ.λπ. άσκησαν, ενώπιον του Pretore di Venezia, αγωγές κατά του INPS και του ιταλικού κράτους, ζητώντας να αποζημιωθούν για τη ζημία που υπέστησαν λόγω της παραλείψεως της Ιταλικής Δημοκρατίας να μεταφέρει εμπροθέσμως την οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο, σύμφωνα με τα κριθέντα με την απόφαση του Δικαστηρίου της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich [6] (στο εξής: Francovich I). Ειδικότερα, οι ενάγοντες ζήτησαν να καλύψει η αποζημίωση το σύνολο των απαιτήσεών τους που γεννήθηκαν κατά τους τρεις τελευταίους μήνες της σχέσεως εργασίας και προς τούτο συνυπολογίζουν για κάθε μήνα τον μισθό τους, το ποσό που αναλογεί για κάθε μήνα από τον 13ο και τον 14ο μισθό, την αποζημίωση για τις μη ληφθείσες ημέρες αδείας, τους νόμιμους τόκους και την τιμαριθμική αναπροσαρμογή από την ημερομηνία πτωχεύσεως του εργοδότη τους.

5 — Η Επιτροπή παρατηρεί (όπ. π.) ότι οι ενάγοντες, ενόψει της ημερομηνίας πτωχεύσεως των εργοδοτών τους, εμπίπτουν όντως στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2, παράγραφος 7, του decreto legislativo, το οποίο άρχισε να ισχύει από 28 Φεβρουαρίου 1992. Τα γεγονότα αυτά δεν αμφισβητούνται.

6 — Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-6/90 και C-9/90 (Συλλογή 1991, σ. I-5357).

III — Προδικαστικά ερωτήματα

7. Ενόψει των αιτημάτων αυτών, το δικαστήριο της παραπομπής, αμφιβάλλοντας αν το σύστημα αποζημιώσεως που καθιερώνει το decreto legislativo 80/1992 συνάδει με το κοινοτικό δίκαιο, υποβάλλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Μπορεί το σύστημα της Συνθήκης ΕΟΚ, όπως περιγράφεται με την απόφαση Francovich, όσον αφορά την έναντι των ιδιωτών ευθύνη του κράτους μέλους που έχει παραβεί κοινοτικές υποχρεώσεις, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι συμβιβάζεται με αυτό ένας κανόνας εσωτερικού δικαίου (το άρθρο 2, παράγραφος 7, σε συνδυσμό με την παράγραφο 4, του ιταλικού νομοθετικού διατάγματος υπ' αριθ. 80 της 27.01.1992), ο οποίος περιορίζει εκ των υστέρων το ύψος της αποζημιώσεως για την ήδη επελθούσα ζημία;

2) Νοείται ως χρόνος "επελεύσεως της αφερεγγυότητας", κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, και το άρθρο 4, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας 80/987, η ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως περί ενάρξεως της διαδικασίας για τη συλλογική ικανοποίηση των πιστωτών του αφερεγγύου οφειλέτη από την περιουσία του ή η ημερομηνία ενάρξεως της εν λόγω διαδικασίας (ημερομηνίες οι οποίες αμφότερες μνημονεύονται στο άρθρο 2);

3) Μπορούν το άρθρο 4, παράγραφος 3, και το άρθρο 10 της οδηγίας να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι το κράτος μέλος μπορεί να αποκλείσει την εξόφληση των απαιτήσεων για αμοιβές που γεννήθηκαν πριν από την απόλυση, όταν ένα άλλο ευεργέτημα (εν προκειμένω το επίδομα για εξεύρεση νέας εργασίας, το οποίο προβλέπεται στα άρθρα 4 και 16 του ιταλικού νόμου υπ' αριθ. 223 της 23.07.91) χορηγείται κατά τους μήνες που ακολουθούν την απόλυση προς συνδρομή του εργαζομένου που έχει μείνει άνεργος;

4) Νοούνται ως "τρεις τελευταίοι μήνες της συμβάσεως εργασίας", κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, οι "τρεις τελευταίοι ημερολογιακοί μήνες" ή οι "τρεις μήνες που προηγούνται της παύσεως της σχέσεως εργασίας, ακόμη και αν η παύση αυτή επήλθε σε ενδιάμεση ημερομηνία του μήνα";»

IV — Επί του παραδεκτού

8. Το INPS προβάλλει ότι για την επίλυση της κύριας διαφοράς δεν χρειάζονται άλλα στοιχεία κοινοτικού δικαίου από εκείνα που περιέχονται στην απόφαση Francovich I, ότι το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να ερμηνεύσει διατάξεις οδηγίας οι οποίες δεν έχουν άμεση εφαρμογή, όπως εν προκειμένω οι διατάξεις της οδηγίας 80/987, και ότι επί του κύρους της παραγράφου 7 του άρθρου 2 έχει ήδη αποφανθεί το Corte Costituzionale της Ιταλίας.

9. Οι ισχυρισμοί αυτοί είναι κατ' ουσίαν οι ίδιοι με αντίστοιχους ισχυρισμούς που προβάλλει το INPS στις υποθέσεις C-94/95 και C-95/95, Bonifaci κ.λπ., και θα πρέπει να απορριφθούν για τους λόγους που εξέθεσα στις προτάσεις μου επί των υποθέσεων αυτών [7].

10. Η Ιταλική Κυβέρνηση προβάλλει ότι η διάταξη της παραπομπής δεν περιέχει τα πραγματικά περιστατικά που είναι αναγκαία προκειμένου, το μεν Δικαστήριο να δώσει χρήσιμη απάντηση, τα δε κράτη μέλη και τα ενδιαφερόμενα μέρη να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους. Ενόψει τούτου, επικαλούμενη την απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Ιανουαρίου 1993, Telemarsicabruzzo κ.λπ. [8], προτείνει στο Δικαστήριο να κηρύξει την παραπομπή απαράδεκτη.

11. Είναι αληθές ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι «(...) η ανάγκη να διατυπωθεί ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που να είναι χρήσιμη στο εθνικό δικαστήριο επιβάλλει, κατά πάγια νομολογία, το δικαστήριο αυτό να προσδιορίζει το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται τα ερωτήματα που υποβάλλει ή, τουλάχιστον, να εξηγεί τις πραγματικές περιστάσεις επί των οποίων στηρίζονται τα ερωτήματα αυτά» [9] και ότι «(...) τα πληροφοριακά στοιχεία που παρέχονται και τα ερωτήματα που υποβάλλονται με τις αποφάσεις περί παραπομπής δεν πρέπει μόνο να καθιστούν δυνατό στο Δικαστήριο να δίδει χρήσιμες απαντήσεις αλλά και στις κυβερνήσεις των κρατών μελών, καθώς και στους άλλους ενδιαφερομένους, να υποβάλλουν παρατηρήσεις σύμφωνα με το άρθρο 20 του Οργανισμού ΕΚ του Δικαστηρίου» [10].

7 — Βλ., αντιστοίχως, σημεία 27 και 28, 34 και 33.

8 — Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-320/90 έως C-322/90 (Συλλογή 1993, σ. I-393).

9 — Βλ. τη διάταξη της 2ας Φεβρουαρίου 1996, C-257/95, Bresle (Συλλογή 1996, σ. I-233, σκέψη 16).

10 — Όπ. π., απόφαση Bresle, σκέψη 19.

12. Από τη διάταξη της παραπομπής συνάγεται ότι, κατά την κρίση του παραπέμποντος δικαστηρίου, οι ενάγοντες εμπίπτουν, κατ' αρχήν, στο πεδίο εφαρμογής τόσο της οδηγίας 80/987 όσο και του άρθρου 2, παράγραφος 7, του decreto legislativo 80/1992. Τα στοιχεία αυτά συμπληρώνονται θεμιτώς και από τα στοιχεία που αντλήθηκαν από τις δικογραφίες της κύριας δίκης και τις παρατηρήσεις της Επιτροπής [11].

Ενόψει τούτων, και δεδομένου ότι το νομικό πλαίσιο της υποθέσεως είναι επαρκώς γνωστό στο Δικαστήριο, τόσο από άλλες αποφάσεις [12], όσο και από τις εκκρεμείς υποθέσεις Bonifaci κ.λπ. και Palmisani, το Δικαστήριο διαθέτει επαρκή στοιχεία για να παράσχει χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο.

13. Καθόσον αφορά τη δυνατότητα της Ιταλικής Κυβερνήσεως να υποβάλει παρατηρήσεις, πρέπει να λεχθούν τα εξής: Πρώτον, η επίδικη αγωγή αποζημιώσεως εστρέφετο όχι μόνον εναντίον του INPS αλλά και κατά της Ιταλικής Δημοκρατίας. Στην κύρια δίκη υπεβλήθησαν δικόγραφα προς αντίκρουση των αγωγών για λογαριασμό της προεδρίας του Υπουργικού Συμβουλίου. Επομένως, η Ιταλική Κυβέρνηση τεκμαίρεται ότι γνώριζε έκτοτε, ή όφειλε να γνωρίζει, τουλάχιστον τα πραγματικά περιστατικά της κύριας διαφοράς που περιέχονται στις αγωγές και τα οποία, όπως προανέφερα, είναι επαρκή για τις ανάγκες της παρούσης υποθέσεως [13]. Δεύτερον, η Ιταλική Κυβέρνηση δεν αμφισβητεί ότι οι ενάγοντες υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας και του άρθρου 2, παράγραφος 7, του decreto legislativo. Ενόψει τούτου, και των εκτεθέντων προηγουμένως, οι φερόμενες ως ελλείψεις της προδικαστικής παραπομπής δεν θα μπορούσαν να εμποδίσουν, και δεν εμπόδισαν πράγματι, την Ιταλική Κυβέρνηση να υποβάλει τις παρατηρήσεις της επί των τεθέντων προδικαστικών ερωτημάτων, τα οποία, άλλωστε, εγείρουν ζητήματα ερμηνείας κοινοτικών διατάξεων, δηλαδή νομικά ζητήματα.

Επομένως, η ένσταση απαραδέκτου της Ιταλικής Κυβερνήσεως θα πρέπει να απορριφθεί.

V — Επί της ουσίας

Επί του πρώτου ερωτήματος

14. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το παραπέμπον δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το κράτος μέλος, κατά την καθυστερημένη μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, δύναται να ορίσει ανώτατο όριο στην καταβλητέα αποζημίωση.

11 — Βλ. απόφαση της 3ης Μαρτίου 1994, C-316/93, Vanceiveld (Συλλογή 1994, σ. I-763, σκέψη 14).

12 — Βλ. την προαναφερθείσα στην υποσημείωση 6 απόφαση Francovich I και την απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 1995, C-479/93, Francovich (Συλλογή 1995, σ. I-3843).

13 — Πρέπει να σημειωθεί ότι στα δικόγραφα των αγωγών αποζημιώσεως αναφέρονται με λεπτομέρεια και άλλα στοιχεία, όπως ο ακριβής χρόνος εργασίας κάθε ενάγοντος, η επωνυμία του εργοδότη, κ.λπ., τα οποία δεν κρίνω απαραίτητο να παραθέσω.

15. Στο κείμενο του ερωτήματος, ως διάταξη του decreto legislativo που επιτρέπει την επιβολή ανωτάτου ορίου μνημονεύεται η παράγραφος 4 του άρθρου 2, συνδυαζόμενη με την παράγραφο 7 του ιδίου άρθρου.

16. Η ανωτέρω παράγραφος 4 αναφέρεται στην απαγόρευση σωρεύσεως της εγγυήσεως που καταβάλλεται σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 2 (και η οποία αποτελεί τη βάση υπολογισμού της αποζημιώσεως) με διάφορες άλλες παροχές, μεταξύ των οποίων το επίδομα κινητικότητας ή επίδομα ανεργίας, που καταβάλλεται βάσει του ιταλικού νόμου 223 της 23ης Ιουλίου 1991. Στην απαγόρευση σωρεύσεως της αποζημιώσεως με το επίδομα αυτό, όμως, αναφέρεται ειδικώς το τρίτο προδικαστικό ερώτημα.

17. Εξάλλου, από το σκεπτικό της προδικαστικής παραπομπής προκύπτει σαφώς ότι ο εθνικός δικαστής αμφιβάλλει ως προς τη δυνατότητα του Ιταλού νομοθέτη να θέσει «ως ανώτατο όριο το τριπλάσιο του έκτακτου μισθού που καταβάλλει το Cassa Integrazione». Ενόψει τούτων, και δεδομένου ότι το ανώτατο όριο αυτό προβλέπεται στην παράγραφο 2 του άρθρου 2 του decreto legislativo, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι, κατά την αληθή του έννοια, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα αναφέρεται σε ένα ανώτατο όριο όπως αυτό που προβλέπεται στην παράγραφο 2 του άρθρου 2 του decreto legislativo.

18. Όσον αφορά τη δυνατότητα του εθνικού νομοθέτη να θεσπίσει, κατά την καθυστερημένη μεταφορά οδηγίας, ανώτατο όριο στην αποζημίωση που οφείλεται για το χρονικό διάστημα μη μεταφοράς της οδηγίας, έχω ήδη διατυπώσει αρνητική άποψη στο σημείο 109 των προτάσεών μου επί των υποθέσεων Bonifaci κ.λπ., στο οποίο και παραπέμπω για την αποφυγή περιττών επαναλήψεων.

19. Η παρατήρηση του INPS ότι, η μη επιβολή ανωτάτου ορίου στην εγγύηση που καθορίζεται με το decreto legislativo (και, επομένως, στην επίδικη αποζημίωση, η οποία υπολογίζεται με βάση την εγγύηση αυτή) θα κατέληγε σε αδικαιολόγητο πλουτισμό των ζημιωθέντων, δεν φαίνεται να ευσταθεί.

Πράγματι, όπως ορθώς παρατηρεί η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, στην προκειμένη περίπτωση, ο υπολογισμός της αποζημιώσεως βάσει της ελάχιστης εγγυήσεως, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας, αποδίδει στους ζημιωθέντες αυτό που δικαιούνται βάσει του κοινοτικού δικαίου, και επομένως δεν αποτελεί πλουτισμό και δη αδικαιολόγητο.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

20. Όσον αφορά το ερώτημα αυτό, έχω ήδη εκφράσει την άποψη [14] ότι η ημερομη-

14 — Βλ. τις προτάσεις μου επί των υποθέσεων Bonifaci κ.λπ., σημεία 80 έως 95, στα οποία και παραπέμπω.

νία επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη, κατά τα άρθρα 4, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, και 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση της οδηγίας, συμπίπτει με την ημερομηνία κατά την οποία ο εργοδότης περιέρχεται σε κατάσταση αφερεγγυότητας, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας. Επομένως δεν ταυτίζεται ούτε με μία πραγματική κατάσταση, όπως η παύση των πληρωμών ή η αδυναμία του εργοδότη να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του, ούτε με την αίτηση για την κίνηση της διαδικασίας συλλογικής ικανοποιήσεως των πιστωτών, η οποία είναι *μία* από τις προϋποθέσεις επελεύσεως της καταστάσεως αφερεγγυότητας.

21. Με την ανωτέρω ερμηνεία συντάσσονται, με τις γραπτές παρατηρήσεις τους, οι κυβερνήσεις της Ιταλίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γερμανίας, καθώς και το INPS.

22. Ενόψει του ότι η ερμηνεία αυτή προκύπτει σαφώς από το γράμμα των διατάξεων της οδηγίας, ευρίσκει δε έρεισμα και στην νομολογία, όπως ήδη εξέθεσα [15], η αναζήτηση άλλης ημερομηνίας, θα συνιστούσε, κατ' ουσίαν, τροποποίηση της οδηγίας, η οποία μόνο διά της κανονιστικής οδού θα μπορούσε να επιτευχθεί.

15 — Βλ., σημείο 87 των προτάσεών μου επί των υποθέσεων Bonifaci κ.λπ.

Επί του τρίτου ερωτήματος

23. Με το τρίτο ερώτημα ερωτάται αν το κράτος μέλος μπορεί να περιορίσει την αποζημίωση που οφείλεται λόγω μη εμπρόθεσμης μεταφοράς της οδηγίας, καθό μέτρο ο εργαζόμενος, μετά την απόλυσή του, έλαβε επίδομα για εξεύρεση νέας εργασίας.

24. Θα πρέπει να υπομνησθεί ότι η οδηγία σύμφωνα με τα άρθρα 3 και 5 αυτής, αποβλέπει στη διασφάλιση των ανεξόφλητων απαιτήσεων των εργαζομένων λόγω αφερεγγυότητας του εργοδότη, δηλαδή απαιτήσεων για αμοιβές που δεν πληρώθηκαν κανονικώς κατά τη διάρκεια της σχέσεως εργασίας. Όπως έχει κριθεί, επίδομα ή παροχή που καταβάλλεται κατά τον τερματισμό της σχέσεως εργασίας δεν παρέχει ισοδύναμη προστασία με την εγγύηση που προβλέπει η οδηγία [16]. Ως εκ τούτου, παρόμοιο επίδομα ή παροχή δεν μπορεί να αποκλείσει το δικαίωμα που αντλούν οι εργαζόμενοι από την οδηγία.

16 — Βλ. απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 1989, 22/87, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1989, σ. 143, σκέψη 11). Σημειωτέον ότι πρόκειται για την απόφαση με την οποία διαπιστώθηκε ότι η Ιταλία δεν είχε συμμορφωθεί εγκαίρως με την οδηγία.

25. Στην προκειμένη περίπτωση, όπως ήδη εξετέθη, για τον καθορισμό της επίδικης αποζημιώσεως, λαμβάνεται ως βάση η εφεξής καταβαλλόμενη εγγύηση. Όπως προκύπτει από τη διάταξη της παραπομπής, και δεν αμφισβητείται, ο επίμαχος κανόνας απαγορεύει τη σώρευση της εγγυήσεως με ένα επίδομα για την εξεύρεση νέας εργασίας, το οποίο χορηγείται κατά τους τρεις μήνες που ακολουθούν την απόλυση, δηλαδή μετά την παύση της σχέσεως εργασίας.

26. Σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν ανωτέρω, όμως, ένας τέτοιος κανόνας δεν συνάδει προς την οδηγία και, επομένως, δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη ούτε για τον καθορισμό της εγγυήσεως ούτε για τον προσδιορισμό της αποζημιώσεως.

Επί του τετάρτου ερωτήματος

27. Με το τελευταίο ερώτημα ερωτάται αν σύμφωνα με την παράγραφο 2, του άρθρου 4, ως «τρεις τελευταίοι μήνες της συμβάσεως εργασίας» νοούνται οι τρεις τελευταίοι ημερολογιακοί μήνες ή το διάστημα τριών μηνών που προηγείται της παύσεως της σχέσεως εργασίας.

28. Θα πρέπει να παρατηρηθεί καταρχάς ότι, στο μέτρο που ο Ιταλός νομοθέτης κατά τη μεταφορά της οδηγίας, έκανε χρήση του άρθρου 4, παράγραφος 2, για τον καθορισμό της εγγυήσεως και, περαιτέρω, της επίδικης αποζημιώσεως, η ζητούμενη ερμηνεία είναι χρήσιμη για το δικαστήριο της παραπομπής.

29. Το άρθρο 4, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας δεν περιλαμβάνει ορισμό της έννοιας «μήνας». Εξ άλλου, είναι πρόδηλο ότι δεν αναφέρεται στους μήνες με τη σειρά και το όνομα που έχουν αυτοί στο ημερολόγιο. Επομένως, κατ' αναλογία προς την έκφραση «περίοδος έξι μηνών» που απαντάται στο ίδιο χωρίο, θα πρέπει να νοηθεί ότι η έκφραση «αμοιβές των τριών τελευταίων μηνών της συμβάσεως εργασίας (...)» αναφέρεται σε αμοιβές που αντιστοιχούν σε χρονική περίοδο διαρκείας τριών μηνών, υπό την έννοια που ο όρος «μήνας» έχει στο εθνικό δίκαιο.

30. Τέλος, θα ήταν χρήσιμο να διευκρινισθεί ότι η αυτή διάταξη δεν συνδέει απαραιτήτως το παραπάνω χρονικό διάστημα των τριών μηνών με την παύση της σχέσεως εργασίας. Εάν, για παράδειγμα, ο εργαζόμενος εξακολούθησε να έχει ενεργό εργασιακό δεσμό με τον εργοδότη μέχρι την ημερομηνία επελεύσεως της αφερεγγυότητας, θα ληφθούν υπόψη οι ανεξόφλητες απαιτήσεις των τριών τελευταίων μηνών πριν από την ημερομηνία της αφερεγγυότητας, ανεξαρτήτως αν η ημερομηνία αυτή επέφερε την παύση της εργασιακής σχέσεως.

VI — Προτάσεις

Ενόψει τούτων, προτείνω να δοθούν στα προδικαστικά ερωτήματα οι αντίστοιχες απαντήσεις:

«1) Οι διατάξεις της οδηγίας 80/987 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν παρέχουν έρεισμα για την επιβολή ανωτάτου ορίου στην αποζημίωση η οποία, κατά τη θέσπιση καθυστερημένων μέτρων μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο, καθορίζεται ως οφειλομένη για το χρονικό διάστημα μη μεταφοράς της οδηγίας.

2) Ως "ημερομηνία επελεύσεως της αφερεγγυότητας του εργοδότη", σύμφωνα με την πρώτη περίπτωση της παραγράφου 2 του άρθρου 4 της οδηγίας, πρέπει να νοηθεί η ημερομηνία κατά την οποία ο εργοδότης περιέρχεται σε "κατάσταση αφερεγγυότητας" όπως αυτή ορίζεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 2 της οδηγίας.

3) Τα δικαιώματα που αντλούν οι εργαζόμενοι από τις διατάξεις της οδηγίας δεν επιτρέπεται να εξαρτώνται από παροχές οι οποίες έχουν ως αιτία τη λήξη της συμβάσεως ή της σχέσεως εργασίας.

4) Ως "τρεις τελευταίοι μήνες της συμβάσεως εργασίας ή της σχέσεως εργασίας", στην πρώτη περίπτωση της παραγράφου 2 του άρθρου 4 της οδηγίας, πρέπει να νοηθεί το χρονικό διάστημα των τριών τελευταίων μηνών της συμβάσεως ή της σχέσεως εργασίας που εμπίπτει στην αυτόθι οριζόμενη περίοδο αναφοράς.»